

8) оскаржувати в установленому законодавством порядку неправомірні дії інспектора праці;

9) отримувати консультативну допомогу від інспектора праці з метою запобігання порушенням під час проведення інспекційних відвідувань;

10) фіксувати проведення інспекційного відвідування засобами аудіо-, фото- та відеотехніки;

11) оскаржувати припис та/або вимогу інспектора праці.

УДК 65.012.23:65.012.8

Д.Г. Бакаляр (ХДУХТ, Харків)

ГЕНЕЗИС ДЕВІАНТНИХ ФОРМ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦЬКОГО СЕРЕДОВИЩА ТА ЇХ ВПЛИВ НА ЕКОНОМІЧНУ БЕЗПЕКУ ПІДПРИЄМСТВ

До характерних інституційних девіантних форм розвитку підприємницького середовища в Україні, в повній мірі, можливо віднести такі, що виражаються у специфічній формі взаємодії підприємців із зовнішнім середовищем, до яких належать: розвиток корупції, відтворення адміністративних бар'єрів, ухилення від сплати податків і вхід до тіньової економіки, нецивілізоване рейдерство, що призводить до неправомірного захоплення власного майна, непрозорість та несправедливість судової системи, правила взаємовідносин у трикутнику «суспільство - влада - бізнес».

Значущість проблеми подолання корупції на всіх рівнях взаємодії чиновницької бюрократії з підприємцями і окремими громадянами поставила її в один із провідних пріоритетів держави.

До негативних економічних результатів корупції можна віднести: зростання масштабів тіньової економіки при відповідному зменшенні податкових надходжень, підрив довіри агентів ринку - суб'єктів господарської діяльності до здатності влади встановлювати і дотримуватися чесних правил гри; зниження ефективності конкурентних механізмів ринку і дискредитацію ідеї ринкової конкуренції, оскільки перевага часто отримує не сам конкурентоспроможний суб'єкт, а той, хто здатний дати хабар; зростання цін за рахунок корупційних накладних витрат, що перекладаються на споживача; неефективне нецільове витрачання бюджетних коштів під час розподілу державних і муніципальних

замовлень, пільг, гарантій, субсидій. Все це безпосередньо здійснює вплив і на економічну безпеку підприємств.

Недостатність досліджень щодо генезису цього явища гальмує усвідомлення передумов його виникнення, не надає об'єктивну інтерпретацію сучасним тенденціям щодо існування корупції та можливості зробити більш точним прогнозування розвитку цього негугитивного процесу в майбутньому.

Одним із «корупційних» феноменів, що відносяться, в основному, до судової сфери, було поняття обіцянка, - термін, який до XVI ст. означав плату підсудного судді; згодом обіцянка - «гостинці, побори, хабарі» [1, с. 359]. Про обіцянку як цілком законну плату за судові видатки згадано ще в Двінській статутній грамоті 1397-1398 рр. Для позначення корупції високого, елітарного рівня країни, використовувався термін «казнокрадство», а для «низового» хабарництва, як прийняття чиновником плати за вчинення будь-яких дій, було прийнято термін «хабарництво». Хабарництво за визначенням Даля: «стягування підношень, підкупи, хабарництво» [2, с. 331]) означало хабар за виконання однієї з дій з кола обов'язків чиновника.

Завжди в історії спостерігалась проблема низького заробітку чиновників, що створювало підґрунтя для розвитку корупції. Тому навіть в документації XVIII с. є поділ на акціденції (фактично «годування»), «від справ дозволені доходи») та злочинний хабар. Але ключовою особливістю корупційних явищ в ранній період є відсутність негативного ставлення до обіцянок і хабарів, що, як раз, необхідно розглядати як корінь ментального ставлення сучасних громадян до корупції не як до протиправних дій, а як до методу, що історично склався для досягнення переслідуваних цілей матеріального і нематеріального характеру. Важливий імпульс до осмислення корупції надають праці Нікколо Макіавеллі. Корупцію він порівнював з хворобою, наприклад з сухотами. «Спочатку її важко розпізнати, але легше лікувати. Якщо ж вона запущена, то її легко розпізнати, алевилікувати важко» [3].

Починаючи з кінця XVIII століття на Заході у ставленні суспільства до корупції настав перелом. Ліберальні перетворення проходили під гаслом, що державна влада існує для блага людей їй підвладних, і тому громада утримує уряд в обмін на неухильне дотримання чиновниками законів. Зокрема, згідно з Конституцією США, прийнятої в 1787 р, одержання хабаря є одним із злочинів, за які Президенту США можуть оголосити імпічмент.

Сучасне тлумачення терміну корупція походить від лат. *corruptio* - «спокуса, підкуп, псування, занепад, розлад, розхитаність, поганий стан» [4, с. 289]. До цього періоду, як і протягом радянського етапу історії,

термін корупція не вживався, замість нього функціонували поняття хабарництво, зловживання службовим положенням тощо.

Корупція на сучасному етапі розвитку України набула ознак непередбачуваного за характером глобального правового, соціального і політичного феномену. Це явище дестабілізує всі сфери суспільного життя: викривлює правові та етичні відносини, деформує суспільну правосвідомість і мораль та, звичайно, впливає на економічну безпеку бізнесу. Корупція не тільки відображає негативні тенденції розвитку суспільства, а й перешкоджає повноцінному поступальному економічному і політичному розвитку держави, а також взагалі представляє загрозу для ефективного розвитку соціуму.

Як показують проведені дослідження, за даними Міжнародної неурядової антикорупційної організації Transparency International «Індекс сприйняття корупції-2018», Україна зайняла 120-те місце серед 180 країн, отримавши 32 бали. Якщо порівнювати із 2017 роком, Україна отримала два додаткових бали, тож покращила своє положення на 10 місць - зі 130-го перемістилася на 120-те. За підсумками 2018 року найбільш некорумпованими країнами Transparency визнала Данію та Нову Зеландію. Вони отримали по 88 і 87 балів відповідно. У списку країн, які також отримали високу оцінку у справі боротьби з корупцією – Фінляндія, Сінгапур, Швеція і Швейцарія. Світовий рівень корупції у цих країнах склав 20 балів.

Таким чином аналіз існуючих підходів до дослідження поняття корупції сприяє широкому спектру трактувань її визначення, змісту і основних напрямів зниження масштабів і інтенсивності корупційних відносин. Пропонуємо наступне її формулювання в ракурсі економічної безпеки: «Корупція є девіантною формою розвитку підприємницького середовища, що позначається інституційними, правовими, податковими відхиленнями від встановлених державою норм, службової етики та загальнолюдських моральних принципів, що сприяє порушенню закону або відповідності невстановленим суспільним нормам, дією партнерів за спільною згодою, отриманням сторонами незаконних вигід і переваг, прагненням всіх учасників корупційної угоди до приховування своїх дій».

Інформаційні джерела:

1. Даль В. Толковый словарь живаго великорускаго языка. М.: Вольф, 1882. Т. 3. 582 с.
2. Даль В. Толковый словарь живаго великорускаго языка. М.: Вольф, 1881. Т. 2. 810 с.
3. Роуз-Аккерман С. Коррупция и государство. Причины, следствия, реформы: пер. с англ. О. А. Алякринского. М.: Логос, 2003. 356 с.
4. Червинский П., Надель-Червинская М. Толково-этимологический словарь иностранных слов русского языка. М.: Krok Publishers, 2012. 637 с.